

**WACHTLIJSTEN IN HET
SPECIAAL BASISONDERWIJS**

PEILDATUM 1 OKTOBER
2005

2006 -

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD 5

1 INLEIDING 7

2 ONDERZOEKSOPZET 9

3 OMVANG PLAATSINGSLIJSTEN EN ONDERZOEKSLIJSTEN 11

3.1 Plaatsingslijsten 11

3.1.1 Omvang van de plaatsingslijsten 11

3.1.2 Plaatsingstermijnen en wachttijden 12

3.1.3 Begeleiding van leerlingen op de plaatsingslijst 14

3.2 Onderzoekslijsten 15

3.3 Regionale verschillen 16

3.4 Thuiszitters 16

4 ACHTERGRONDEN VAN PLAATSINGSLIJSTEN 19

4.1 Verklaringen voor plaatsingslijsten 19

4.2 Maatregelen 20

5 BESCHOUWING 23

LITERATUUR 25

BIJLAGE(N)

I Tabellen 27

VOORWOORD

De Inspectie van het Onderwijs doet jaarlijks onderzoek naar de wachtlijsten in het speciaal basisonderwijs. In het speciaal basisonderwijs worden kinderen opgevangen die moeilijk leren of die leer- en opvoedingsmoeilijkheden hebben. Tevens wordt er onderwijs geboden aan kleuters die in hun ontwikkeling worden bedreigd. Tot 1998 werden deze kinderen onderwezen in MLK-scholen, LOM-scholen en hun afdeling voor in hun ontwikkeling bedreigde kleuters.

De speciale scholen voor basisonderwijs werken nauw samen met de reguliere basisscholen om ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk kinderen, eventueel met behulp van extra zorg en begeleiding, in de gewone basisschool kunnen blijven. Als de basisschool constateert dat een kind mogelijk beter af is in het speciaal basisonderwijs zal de ouders geadviseerd worden het kind aan te melden bij de permanente commissie leerlingenzorg (PCL) voor onderzoek. Het kind staat dan op een onderzoeklijst. Als de PCL een positieve beschikking afgeeft voor toelating tot een speciale basisschool komt het kind op een plaatsingslijst. Zowel de onderzoeklijsten als de plaatsingslijsten worden beschouwd als wachtlijsten.

De Inspectie van het Onderwijs heeft ook in 2005 onderzoek gedaan naar de lengte van de onderzoeklijsten en plaatsingslijsten voor het speciaal basisonderwijs. Haar bevindingen, evenals een beschouwing, vindt u in dit rapport.

De hoofdinspecteur primair onderwijs en expertisecentra
Dr. L.S.J.M. Henkens

1 INLEIDING

Evenals in voorgaande jaren heeft de Inspectie van het Onderwijs de plaatsingslijsten en onderzoekslijsten van de speciale scholen voor basisonderwijs (sbo-scholen) geïnventariseerd. De inventarisatie betreft een momentopname, namelijk 1 oktober 2005.

Basisscholen vormen in principe tezamen met één of meer speciale basisscholen een samenwerkingsverband WSNS. De 236¹ samenwerkingsverbanden maken deel uit van de beleidsoperatie WSNS, die tot doel heeft de integratie in de basisschool te bevorderen van leerlingen die speciale zorg nodig hebben. Daartoe dient een samenwerkingsverband een samenhangend geheel van zorgvoorzieningen te bieden waardoor zoveel mogelijk leerlingen in het primair onderwijs een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doormaken. Er zijn enkele uitzonderingen in de vorm van samenwerkingsverbanden waaraan geen speciale school voor basisonderwijs deelneemt.

Als een basisschool, naar haar eigen mening, niet langer passend onderwijs aan een leerling kan bieden, wordt de leerling door de ouders aangemeld bij de permanente commissie leerlingenzorg (PCL). Deze onderzoekt welke vorm van onderwijs het meest geschikt is voor de aangemelde leerling. Leerlingen die onderzocht worden, staan op een onderzoekslijst. De PCL kan op grond van de uitkomsten van een dergelijk onderzoek aan een leerling een beschikking afgeven voor toelaatbaarheid tot een speciale school voor basisonderwijs uit het samenwerkingsverband. Indien een leerling een dergelijke beschikking heeft én door de ouders is aangemeld bij een speciale school voor basisonderwijs, maar de leerling nog moet wachten op toelating, dan staat hij op de plaatsingslijst. In het voorliggende rapport worden de wachtlijsten onderscheiden naar onderzoeks- en plaatsingslijsten.

Uit de inventarisaties van de laatste jaren is gebleken dat de omvang van plaatsings- en onderzoekslijsten dalende is. De afgelopen twee tot drie jaar is het aantal leerlingen op een plaatsingslijst zelfs sterk afgenomen. Hoewel het aantal leerlingen op een onderzoekslijst in de regel een veelvoud is van het aantal leerlingen op een aanmeldingslijst, geldt de afname ook voor leerlingen op een onderzoekslijst (Inspectie van het Onderwijs, 2005). Het ministerie van OCW wilde dat de wachtlijsten in 2005 helemaal zouden zijn weggewerkt (Ministerie van OCW, 2005).

Dat kinderen moeten wachten op voor hen geschikt onderwijs is onwenselijk. Daarom heeft het ministerie diverse maatregelen genomen om het aantal leerlingen op de lijsten terug te dringen. Allereerst is in 2003 een wetwijziging van kracht geworden waardoor samenwerkingsverbanden verplicht worden tot drie plaatsingsdata per jaar: aan het begin van het schooljaar, op 1 januari en op 1 april. Gezien de nieuwe wetgeving kunnen leerlingen dus nooit langer dan drie maanden wachten op een plek op een sbo-school. Indien een

---

¹ Cfi heeft 248 samenwerkingsverbanden in haar bestand, maar de nabelronde leerde dat dit gegeven achterhaald is door fusies. We zijn momenteel echter niet zeker of in de inspectiegegevens nog samenwerkingsverbanden missen. Dit wordt momenteel nagegaan.

samenwerkingsverband toch niet in staat blijkt om op die instroommomenten alle leerlingen van de plaatsingslijst te plaatsen in het sbo, dan moet het daar zwaarwegende argumenten voor hebben.

Om samenwerkingsverbanden in staat te stellen te voldoen aan deze nieuwe wetgeving zijn er verder extra financiële impulsen geweest om hen te ondersteunen bij het terugdringen van plaatsingslijsten en hoge deelnamepercentages. De laatste drie jaar betreft dit:

- Het project 'specifieke aanpak wachtlijsten SBO' waarbij 49 verbanden met plaatsingslijsten van enige omvang en/of een te hoog deelnamepercentage in het sbo (> 4,1%) als zorgelijk zijn aangemerkt en planmatige ondersteuning krijgen.
- Het initiatief van de gezamenlijke onderwijsorganisaties (stuurgroep WSNS+) om de kwaliteit van de zorg van het onderwijs in de basisscholen en speciale scholen voor basisonderwijs te verbeteren.

Gelet op deze maatregelen is het van belang om te weten of een afname te zien is in de omvang van de plaatsings- en onderzoekslijsten. Tevens is van belang om te zien welke maatregelen een positief effect hebben op het terugdringen van plaatsingslijsten.

In hoofdstuk 2 van dit rapport wordt aangegeven hoe de inspectie de omvang van de plaatsings- en onderzoekslijsten heeft geïnventariseerd. Naast de inventarisatie van de omvang van de plaatsings- en onderzoekslijsten per 1 oktober 2005 is onderzocht hoe lang leerlingen op deze lijsten staan en welke begeleiding zij gedurende deze periode krijgen. Dit staat in hoofdstuk 3 beschreven. Ook heeft de inspectie onderzocht wat volgens de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden de voornaamste oorzaken zijn van het bestaan van plaatsingslijsten. Evenals in de laatste twee jaar wordt dit jaar nadrukkelijk onderzocht welke maatregelen samenwerkingsverbanden nemen en wat de door de samenwerkingsverbanden ervaren effecten daarvan zijn. Oorzaken en oplossingen staan beschreven in hoofdstuk 4. Het rapport wordt afgesloten met een beschouwing in hoofdstuk 5.

2 ONDERZOEKSOPZET

De centrale vragen van de inventarisatie zijn:

- Wat is de omvang van de plaatsingslijst op 1 oktober 2005, hoe lang wachten de leerlingen die op deze lijst staan op plaatsing in het sbo en welke begeleiding ontvangen zij terwijl zij op de lijst staan?
- Wat is de omvang van de onderzoekslijst van de PCL op 1 oktober 2005 en hoe lang duurt de behandeling van de gemiddelde aanvraag?
- Wat zijn volgens de coördinatoren de oorzaken van de plaatsingslijst binnen hun samenwerkingsverband?
- Welke maatregelen nemen samenwerkingsverbanden om plaatsingslijsten op te lossen en welke worden als effectief gezien?

Om antwoord te krijgen op deze vragen heeft de inspectie aan de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden een vragenlijst gestuurd over bovenstaande onderwerpen. Na controle bij binnenkomst is indien noodzakelijk contact opgenomen met de coördinator van het samenwerkingsverband om onduidelijkheden op te lossen en/of aanvullingen te maken.

Dit jaar besteedt de inspectie evenals vorig jaar aandacht aan de vraag welke maatregelen samenwerkingsverbanden hebben genomen om plaatsingslijsten terug te dringen en welke van deze maatregelen zij als effectief beschouwen. In de vragenlijst kunnen coördinatoren van samenwerkingsverbanden met een plaatsingslijst aangeven welke maatregelen zij hebben genomen en hoe zij de effectiviteit beoordelen.

Net als in voorgaande jaren heeft de inspectie gevraagd hoeveel leerlingen op een onderzoekslijst of plaatsingslijst thuis verblijven, de zogenaamde thuiszitters. Onder een thuiszitter wordt in dit rapport een kind verstaan dat tot de doelgroep van een samenwerkingsverband behoort, maar feitelijk geen onderwijs volgt.

De inspectie heeft alle samenwerkingsverbanden aangeschreven. Door fusies is het aantal samenwerkingsverbanden gedaald ten opzichte van vorig jaar. Vorig jaar waren er 244 samenwerkingsverbanden; dit jaar 236. Van de 236 samenwerkingsverbanden hebben er in eerste instantie 213 gereageerd. Van deze 213 zijn alle geleverde gegevens geanalyseerd. Van de overige samenwerkingsverbanden zijn uiteindelijk alleen het aantal leerlingen op een onderzoekslijst, het aantal leerlingen op een plaatsingslijst en het aantal thuiszitters opgevraagd. Onduidelijkheden over de bereikbaarheid van de coördinator en de bereikbaarheid van deze persoon hebben ertoe geleid dat van een aantal samenwerkingsverbanden gezien de tijd niet alle gegevens betrokken konden worden bij dit onderzoek. Van een drietal samenwerkingsverbanden ontbreken alle gegevens. De inspectie zal deze gegevens alsnog verzamelen. Van de 213 samenwerkingsverbanden die de vragenlijst ingevuld hebben teruggestuurd zijn er 90 klein (<5.000 leerlingen), 84 middelgroot (5.000-10.000

leerlingen) en 28 groot (> 10.000 leerlingen). Een aantal samenwerkingsverbanden heeft de gegevens betreffende het aantal leerlingen niet ingevuld.

3 OMVANG PLAATSINGSLIJSTEN EN ONDERZOEKSLIJSTEN

Per 1 augustus 2003 is de Wet op het primair onderwijs (WPO) gewijzigd om ervoor te zorgen dat leerlingen die een PCL-beschikking hebben, ook daadwerkelijk en tijdig op een sbo-school geplaatst worden. Samenwerkingsverbanden zijn sindsdien verplicht om driemaal per jaar alle leerlingen die een PCL-beschikking hebben én zijn aangemeld door de ouders, te plaatsen op een school voor sbo. Heel strikt genomen kan gesteld worden dat plaatsingslijsten vanaf vorig schooljaar dus niet meer kunnen bestaan. Immers, alle leerlingen van de plaatsingslijst zijn geplaatst en leerlingen die tussentijds aangemeld worden bij het sbo staan niet op een als problematisch ervaren plaatsingslijst maar wachten gewoon op het volgende reguliere instroommoment. De afgelopen twee jaar bleek echter al dat in de praktijk de nieuwe wetgeving nog niet altijd strikt wordt toegepast. In dit hoofdstuk wordt beschreven in welke mate samenwerkingsverbanden zich houden aan de nieuwe wetgeving. Om een vergelijking met voorgaande jaren mogelijk te maken, is de inspectie bij de inventarisatie uitgegaan van dezelfde definitie van plaatsingslijsten als voorheen. Daarbij zal bij de interpretatie van de getallen rekening gehouden worden met de gewijzigde wetgeving door aan te geven hoe lang leerlingen op de plaatsingslijst staan en of dit binnen de wettelijke termijnen valt.

Tevens geeft de inspectie aan wat voor soort begeleiding de leerlingen krijgen terwijl zij wachten op plaatsing op een speciale school voor basisonderwijs en gaat zij in op de omvang van de onderzoeklijsten bij de PCL en hoe lang het gemiddeld duurt voordat een aanvraag afgehandeld is. Bovendien wordt ingegaan op regionale verschillen tussen samenwerkingsverbanden.

Daar waar mogelijk vermeldt de inspectie vergelijkbare cijfers of percentages van eerdere jaren. In enkele gevallen wordt naar aanleiding van deze vergelijking een oordeel of een conclusie gegeven.

3.1 Plaatsingslijsten

3.1.1 Omvang van de plaatsingslijsten

In tabel 1 staat voor de jaren 2000 tot en met 2005 aangegeven hoeveel leerlingen op een plaatsingslijst staan.

Tabel 1 Aantal leerlingen op een plaatsingslijst en aantal samenwerkingsverbanden (swv) met plaatsingslijsten op 1 oktober 2000 - 2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Leerlingen op een plaatsingslijst op 1 oktober	500	620	475	240	72	55
Swv met een plaatsingslijst	90	91	79	50	19	27
Swv met een plaatsingslijst (in procenten)			39%	21%	9%	11%

Op 1 oktober 2005 stonden ten minste 55 leerlingen van basisscholen op een plaatsingslijst van een sbo-school. Dit betekent dat de sterke afname die de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden zich doorzet. Sinds 2001 is duidelijk sprake van een dalende trend: het aantal leerlingen op een plaatsingslijst is sindsdien afgenomen van 620 tot 55. De afname sinds vorig jaar moet ook gezien worden in het licht van een aantal samenwerkingsverbanden dat vorig jaar verantwoordelijk was voor een groot gedeelte van de leerlingen op plaatsingslijsten. Als er nu sprake is van een plaatsingslijst dan staan daar meestal één of twee leerlingen op. Er zijn dit jaar geen samenwerkingsverbanden die daar ver bovenuit komen. Eén samenwerkingsverband heeft 4 leerlingen op de plaatsingslijst en één 6 leerlingen.

Het aantal samenwerkingsverbanden met een plaatsingslijst is licht gestegen sinds vorig jaar. De dalende trend van de jaren daarvoor heeft zich niet verder doorgezet. Het percentage samenwerkingsverbanden met plaatsingslijst betrof in 2002 nog 39 procent van de samenwerkingsverbanden. De jaren daarna was dit 21 procent, 9 procent en dit jaar 11 procent. Overigens blijkt die 11 procent geen vaste groep te zijn. Bij deze 11 procent (27 samenwerkingsverbanden) zitten 22 nieuwe samenwerkingsverbanden. Zij hadden vorig jaar geen plaatsingslijst maar nu wel. Het aantal leerlingen dat bij deze samenwerkingsverbanden op een wachtlijst staat, varieert van 1 tot 6. Veertien verbanden hadden vorig jaar wel een lijst, maar nu niet meer.

Grotere samenwerkingsverbanden hebben geen hoger percentage leerlingen op de plaatsingslijst per 1 oktober. In tegenstelling tot de afgelopen jaren staan er bij grote samenwerkingsverbanden gemiddeld minder leerlingen op een plaatsingslijst dan bij kleine en middelgrote samenwerkingsverbanden. Bij kleine samenwerkingsverbanden (minder dan 5000 leerlingen) staat 1 op de 44.832 leerlingen op een plaatsingslijst, bij middelgrote samenwerkingsverbanden is dat 1 van elke 39.247 leerlingen, terwijl dat bij grote samenwerkingsverbanden (meer dan 10.000 leerlingen) 1 op de 56.968 is.

Samengevat blijkt er net als vorige jaren sprake te zijn van een positieve ontwikkeling: er staan minder leerlingen op een plaatsingslijst en het percentage samenwerkingsverbanden met een plaatsingslijst per 1 oktober is min of meer gelijk gebleven.

3.1.2 Plaatsingstermijnen en wachttijden

In voorgaande jaren plaatsten veel sbo-scholen leerlingen alleen aan het begin van het schooljaar. Hierdoor waren de aantallen leerlingen op plaatsingslijsten in oktober veel geringer dan later in het schooljaar. Daarom heeft de inspectie gevraagd hoeveel leerlingen gedurende het schooljaar 2004-2005 langer dan drie maanden op de plaatsingslijst hebben gestaan.

Het aantal samenwerkingsverbanden dat één of meer leerlingen langer dan drie maanden op de plaatsingslijst heeft gehad is verder afgenomen. Waar dit vorig jaar voor 15 procent van de samenwerkingsverbanden gold, gaat het dit jaar om 12

procent van de samenwerkingsverbanden. In totaal hebben 198 leerlingen langer dan drie maanden gewacht, tegenover 475 vorig jaar. Sinds de samenwerkingsverbanden met drie instroomdata zijn gaan werken, is het aantal samenwerkingsverbanden dat minimaal één leerling langer dan drie maanden op de plaatsingslijst had, afgenomen. Het totaal aantal leerlingen dat langer dan drie maanden op de plaatsingslijst stond is eveneens afgenomen. In 2003 lagen deze getallen nog op 31 procent en 1303 leerlingen.

In 2003 is de nieuwe wetgeving in werking getreden. Sbo-scholen moeten leerlingen drie maal per jaar plaatsen, te weten aan het begin van het schooljaar, 1 januari en 1 april. In dit licht is het van belang te weten of leerlingen die op 1 oktober 2005 op de plaatsingslijst staan daar ná de start van dit schooljaar op zijn komen te staan én voor 1 januari 2006 geplaatst gaan worden. De verbanden voldoen immers aan de nieuwe wettelijke verplichting als leerlingen die per 1 oktober 2005 op de plaatsingslijst staan daar niet al voor het nieuwe schooljaar opstonden én deze leerlingen uiterlijk per 1 januari 2006 geplaatst zijn.

In tabel 2 is te lezen hoeveel leerlingen voor en na de start van het nieuwe schooljaar op de plaatsingslijst staan.

Tabel 2 De wachttijden van leerlingen op de plaatsingslijsten van 1 oktober 2003, 2004 en 2005

Wachttijd	1 oktober 2003		1 oktober 2004		1 oktober 2005	
	Aantal leerlingen	Percentage leerlingen	Aantal leerlingen	Percentage leerlingen	Aantal leerlingen	Percentage leerlingen
Sinds begin schooljaar	136	57	46	64	26	87
Vanaf 1 april tot begin schooljaar	67	28	13	18	3	10
Meer dan 6 maanden	32	13	13	18	1	3
Onbekend	5	2	0	0	0	0

De sterke daling van het aantal leerlingen voor wie de wet niet nageleefd wordt, die vorig jaar geconstateerd werd, heeft dit jaar doorgezet. Op 1 oktober 2003 stonden 99 leerlingen al van voor het begin van het schooljaar op de plaatsingslijst, vorig jaar waren het er 26 en dit jaar zijn het er vier.

In tabel 3 staat vermeld wanneer leerlingen die op de plaatsingslijst staan volgens de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden geplaatst zullen worden op een speciale school voor basisonderwijs.

Tabel 3 Inschatting van coördinatoren over de vermoedelijke plaatsingsdata van leerlingen die op 1 oktober 2005 op de plaatsingslijst staan

	Aantal leerlingen ²	Percentage leerlingen
Voor 1 januari 2006	26	87
Tussen 1 januari – en 1 april 2006	2	6
Tussen 1 april en 1 januari 2007	2	6
Later dan 1 januari 2007	0	0

Uit deze tabel blijkt de verwachting dat 87 procent van de leerlingen die op 1 oktober 2005 op een plaatsingslijst stonden, waarschijnlijk vóór 1 januari 2006 geplaatst zullen worden. Dit betekent dat sbo-scholen leerlingen sneller plaatsen dan vorig jaar toen ruim tachtig procent voor 1 januari 2005 een plek op een sbo-school zou krijgen. Toch betekent het ook dat voor de overige twaalf procent van de leerlingen de nieuwe wet niet wordt nageleefd. Deze leerlingen vallen onder drie samenwerkingsverbanden. Voor deze groep leerlingen heeft de inspectie gevraagd naar de argumenten waarom de sbo-scholen deze leerlingen niet vóór 1 januari 2006 plaatsen. De gegeven argumenten hebben betrekking op capaciteitsproblemen: de betreffende sbo-scholen zijn vol.

Samenvattend blijkt dat samenwerkingsverbanden steeds beter aan de gewijzigde wetgeving voldoen door leerlingen sneller te plaatsen en minder leerlingen langer dan 3 maanden te laten wachten. Echter, dit lukt nog niet voor alle leerlingen. Vooral de capaciteit van het sbo wordt genoemd als een reden om niet alle leerlingen van de lijst op de drie instroommomenten te kunnen plaatsen.

Ook is dit jaar weer nagegaan of de grootte van het samenwerkingsverband van invloed is op de lengte van de wachttijden (zie tabel 8 in de bijlage). Er geldt dat alleen binnen de grote samenwerkingsverbanden een aantal leerlingen langer dan de wettelijke termijn op een plaatsingslijst staat.

3.1.3 Begeleiding van leerlingen op de plaatsingslijst

In tabel 4 is te lezen wat voor soort begeleiding leerlingen ontvangen die moeten wachten voordat zij naar de speciale school voor basisonderwijs kunnen gaan.

Tabel 4 De manier waarop leerlingen worden begeleid die op 1 oktober op een plaatsingslijst staan in 2003, 2004 en 2005.

Manier begeleiding	Percentage leerlingen 2003	Percentage leerlingen 2004	Percentage leerlingen 2005
Leerlingen die ambulante begeleiding worden op de basisschool	25	61	37

² Het aantal leerlingen in deze tabel wijkt af van het totaal aantal leerlingen op een plaatsingslijst door ontbrekende gegevens in verband met het achteraf verzamelen van ontbrekende gegevens. Hierbij is ervoor gekozen niet alle gegevens op te vragen (zie Hoofdstuk 2: Onderzoeksopzet).

Leerlingen die geen ambulante begeleiding krijgen op de basisschool	67	32	60
Leerlingen die in een andere vorm van onderwijs verblijven (bijv SO, medische opvang)	8	7	3
Leerlingen die thuis zitten	0	0	0

Op 1 oktober 2005 werd 60 procent van de leerlingen die op plaatsingslijsten staan niet ambulante begeleid, terwijl ze zich nog op de basisschool bevonden. Voor ruim een derde van de leerlingen was dit wel het geval. Vorig jaar was dat ruim 60 procent van de leerlingen. De afgelopen jaren schommelt het percentage leerlingen dat op de basisschool ambulant begeleid wordt tussen 25 en 61 procent. Een duidelijke verklaring hiervoor ontbreekt.

3.2 Onderzoekslijsten

De inspectie is nagegaan hoeveel leerlingen per 1 oktober 2005 op de onderzoekslijst van de PCL staan. Een groot deel van deze leerlingen zal namelijk toelaatbaar verklaard worden tot de speciale school voor basisonderwijs. Daarom geeft de omvang van de onderzoekslijsten ook een indicatie van de plaatsingsproblematiek op speciale scholen voor basisonderwijs. Hieronder staan de aantallen leerlingen op de onderzoekslijsten over zes achtereenvolgende jaren.

Tabel 5 Aantal leerlingen op een onderzoekslijst op 1 oktober 2000-2004

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Leerlingen op een onderzoekslijst	1292	1030	1062	837	529	604

Op 1 oktober 2005 stonden tenminste 604 leerlingen op onderzoekslijsten van de samenwerkingsverbanden. Dit betekent dat er evenals vorig jaar gemiddeld 2,5 leerlingen per samenwerkingsverband op een onderzoekslijst staan. Overigens is het zo dat binnen samenwerkingsverbanden nog andere onderzoekslijsten bestaan dan die voor een PCL-beschikking. Het betreft dan onderzoek om te beoordelen of leerlingen op een andere manier begeleid kunnen worden dan op een speciale school voor basisonderwijs. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door zogenaamde brede PCL's en/of aan PCL's gekoppelde zorgteams. Deze hebben eigen onderzoekslijsten, die niet in deze inventarisatie zijn meegenomen.

Bij 93 procent van de samenwerkingsverbanden bestaat de onderzoekslijst uit minder dan tien leerlingen. Bij 7 procent varieert de lijst van 10 tot maximaal 33 leerlingen. De vorig jaar geconstateerde verschuiving naar kortere lijsten heeft zich niet doorgezet; de gegevens zijn vergelijkbaar met vorig jaar. Toen waren deze percentages respectievelijk 94 en 6 procent, en in 2003 ging het om 92 en 8 procent. In 2002 ging het om 85 en 15 procent. Samenwerkingsverbanden met lange onderzoekslijsten komen verspreid over het hele land voor.

De termijn die verstrijkt tussen binnenkomst van een onderzoeksaanvraag voor een leerling bij de PCL en het afgeven van een advies (beschikking) is niet in wet- en regelgeving vastgelegd. De inspectie is echter van mening dat maximaal een termijn van acht weken redelijk is, gelet op de maatschappelijk algemeen geaccepteerde norm, zoals deze ook is vastgelegd in de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB). Uit onze inventarisatie van de laatste jaren blijkt dat gemiddeld 97 procent van de samenwerkingsverbanden zich aan deze norm weet te houden en onderzoeksaanvragen gemiddeld binnen acht weken afhandelt. Toch komt het voor dat leerlingen langer dan drie maanden moeten wachten op de afhandeling van hun aanvraag. Dit jaar geldt dat voor 231 leerlingen, afkomstig uit 33 samenwerkingsverbanden. Vorig jaar waren dit nog 193 leerlingen, twee jaar geleden waren dit er 577. Bij 148 samenwerkingsverbanden hebben leerlingen nooit langer dan drie maanden hoeven wachten. Vorig jaar waren dit 92 samenwerkingsverbanden, het jaar daarvoor 185. Landelijk gezien duurt de gemiddelde afhandelingsduur ruim vijf weken (5,3) per aanvraag. Dit was vorig jaar bijna vijf weken en in 2003 zes weken.

3.3 Regionale verschillen

Mede op basis van extern onderzoek (Smeets, 2002) is de inspectie de laatste jaren nagegaan in hoeverre de wachtlijstgegevens verschillen tussen de grote stedenregio's (concreet: Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht) en de rest van Nederland. In 2003 werd geconcludeerd dat in de genoemde drie provincies gemiddeld meer leerlingen per samenwerkingsverband op de plaatsingslijst stonden, maar dat dit verschil voor het grootste gedeelte toe te schrijven was aan het feit dat in de desbetreffende provincies de samenwerkingsverbanden gemiddeld groter zijn. Grotere samenwerkingsverbanden hebben in het algemeen namelijk meer leerlingen op de plaatsings- en onderzoekslijst. In 2004 was de belangrijkste conclusie dat het aantal leerlingen dat op een plaatsings- en onderzoekslijst gedaald was, en dat deze daling overal had plaatsgevonden. Dit jaar geldt dat het aantal leerlingen op een plaatsingslijst beperkt is, en dat de betreffende samenwerkingsverbanden over het land verspreid liggen. Ook de samenwerkingsverbanden met leerlingen op een onderzoekslijst liggen verspreid over het land. Voor zowel de plaatsings- als onderzoekslijsten geldt dat dat grotere samenwerkingsverbanden gemiddeld meer leerlingen op de lijst hebben.

3.4 Thuiszitters

Bij de samenwerkingsverbanden waren op 1 oktober 2005 in totaal 21 thuiszitters bekend. De afgelopen twee jaar waren dat er telkens 24. Thuiszitters komen bij 17 samenwerkingsverbanden voor. Van de thuiszitters staan er vier op een plaatsingslijst en één op een onderzoekslijst. Vorig jaar bevond geen van de thuiszitters zich op een plaatsings- of onderzoekslijst. In 2003 waren dat er respectievelijk één en vijf. Van de 20 thuiszitters van wie het geslacht bekend is, zijn vijf een meisje en 15 een jongen.

De inspectie heeft contact gezocht met de betreffende leerplichtambtenaren om een zo spoedig mogelijke hervatting van het schoolbezoek van deze kinderen te bewerkstelligen. Indien de leerplichtambtenaar bericht dat diens activiteiten niet het gewenste resultaat hebben, zal de inspectie zich nader informeren over de situatie en zo mogelijk adviseren over mogelijke vervolgacties.

4 ACHTERGRONDEN VAN PLAATSINGSLIJSTEN

Plaatsingslijsten ontstaan door tal van factoren. In paragraaf 4.1 staat beschreven in welke mate de coördinatoren vinden dat deze factoren in hun samenwerkingsverband van invloed zijn op de plaatsingsproblematiek. In de bijlage staan de tabellen 10a en 10b met daarin het percentage van de coördinatoren dat een bepaalde factor als verklaring beschouwt.

Plaatsingslijsten zijn onwenselijk omdat het meestal betekent dat leerlingen moeten wachten op onderwijs dat het meest geschikt voor hen wordt geacht. Daarom tracht men binnen de samenwerkingsverbanden plaatsingslijsten op te lossen en te voorkomen. In paragraaf 4.2 staat beschreven welke maatregelen men heeft genomen en hoe de coördinatoren deze beoordelen naar hun effect.

4.1 Verklaringen voor plaatsingslijsten

De samenwerkingsverbanden geven een aantal verklaringen voor de aanwezigheid van plaatsingslijsten. Een deel van de coördinatoren verwijst naar de toestroom van leerlingen van binnen het samenwerkingsverband, waarbij als belangrijkste verklaring de instroom van jonge risicoleerlingen wordt gegeven. Een groter deel van de coördinatoren wijst op de toestroom van leerlingen van buiten het samenwerkingsverband. Bijna een derde van de coördinatoren geeft in dit opzicht aan geen greep hebben op deze toestroom en het inkomend 'grensverkeer'. Ook wijst bijna een derde van de coördinatoren op de te geringe terugstroom naar het reguliere basisonderwijs en het onvoldoende kunnen opnemen van leerlingen door de expertisecentra.

Hoewel vorig jaar geen duidelijke verklaringen werden gegeven voor het bestaan van plaatsingslijsten, zijn de gegevens op een aantal punten vergelijkbaar met die van 1 oktober 2003. Dat geldt met name voor de toestroom van leerlingen van buiten het samenwerkingsverband en de onvoldoende uitstroom naar reguliere basisscholen en expertisecentra. Deze verklaringen werden toen ook door bijna een derde van de coördinatoren genoemd. De toestroom van leerlingen van binnen het samenwerkingsverband wordt duidelijk minder genoemd dan in 2003. Dit jaar geeft men beduidend minder vaak als verklaring dat de kwaliteit van de zorg binnen de reguliere basisscholen ontoereikend is en dat ouders leerlingen aanmelden bij een sbo-school met plaatsingslijst, terwijl er binnen het samenwerkingsverband ook sbo-scholen zijn zonder plaatsingslijst. Deze gegevens worden gepresenteerd in tabel 9a in de bijlage. Niet door de inspectie aangegeven verklaringen worden door een beperkt aantal coördinatoren genoemd. De onderwerpen waarop deze extra verklaringen betrekking hebben zijn zo divers, dat het belang voor deze landelijke analyse beperkt is.

4.2 Maatregelen

In tabel 6 is te lezen hoeveel procent van alle samenwerkingsverbanden voor een bepaalde maatregel heeft gekozen. Deze percentages zijn afgezet tegenover de percentages van vorig jaar.

Maatregelen op het niveau van het samenwerkingsverband worden dit jaar door opvallend meer coördinatoren genoemd. Bijna tweederde van de coördinatoren geeft aan dat het samenwerkingsverband een zorgteam heeft ingesteld, tegenover ruim een derde vorig jaar. Ook uitbreiding van de ambulante hulp wordt door meer dan de helft van de coördinatoren genoemd, tegenover 38 procent vorig jaar. Het verzamelen van kengetallen wordt nu door ruim 70 procent van de coördinatoren genoemd, terwijl dit vorig jaar door ruim 40 procent werd genoemd als maatregel. Op het niveau van de sbo-school wordt door ongeveer een derde van de coördinatoren genoemd dat het aantal toelatingsmomenten vermeerderd is tot minimaal drie per schooljaar. Dit is ruim een verdubbeling van vorig jaar. Op het niveau van het sbo worden verschillende maatregelen betreffende de kwaliteit en de capaciteit van de sbo-school door ongeveer een derde van de coördinatoren gekozen. Opvallend is dat de kwaliteitsvergroting in beperkte mate leidt tot een grotere terugstroom naar het reguliere basisonderwijs. Hoewel de coördinatoren bijna allemaal aangeven dat de reguliere scholen voor basisonderwijs binnen het samenwerkingsverband hun professionaliteit hebben vergroot, is het percentage coördinatoren dat de terugstroom naar het reguliere basisonderwijs als effect van kwaliteitsvergroting noemt afgenomen van 26 naar 12 procent.

Tabel 6 Percentage samenwerkingsverbanden dat voor een maatregel heeft gekozen in 2004 en 2005

Maatregelen ter voorkoming van plaatsingslijsten	Percentage swv's dat een maatregel heeft genomen	
	2004	2005
het samenwerkingsverband heeft		
.. een zorgteam ingesteld	34	65
.. de ambulante begeleiding uitgebreid	38	54
.. de PCL-criteria aangescherpt	29	32
.. kengetallen verzameld waardoor beter valt te sturen	43	72
de school voor het speciaal basisonderwijs heeft		
<i>haar kwaliteit vergroot waardoor</i>		
.. flexibele uitstroom mogelijk is naar het VO	25	26
.. er meer terugstroom plaatsvindt naar het BaO	26	12
<i>de capaciteit van het sbo uitgebreid</i>		
.. door betere huisvesting	23	29
.. door aanstellen nieuwe leraren	24	34
	23	18

.. door groepen te vergroten		
<i>het aantal toelatingsmomenten vermeerderd</i>		
.. naar 3 momenten per schooljaar	31	67
.. naar meer dan 3 momenten per schooljaar	27	62
de basisscholen van het swv hebben		
<i>hun professionaliteit vergroot door</i>		
.. verbetering van de zorg op basisscholen	55	97
.. flexibeler om te gaan met terugstroom naar basisscholen	26	22

5 BESCHOUWING

De omvang van de plaatsingslijsten voor het sbo is in 2005 opnieuw behoorlijk afgenomen. Bovendien zijn de wachttijden afgenomen en worden leerlingen – volgens de inschatting van de coördinatoren – sneller geplaatst. De positieve kentering in de plaatsingslijstproblematiek binnen het sbo van de laatste jaren lijkt zich dus voort te zetten. Voor de onderzoekslijsten geldt dat het aantal leerlingen dat op een dergelijke lijst staat na de sterke daling van de afgelopen jaren weer wat is toegenomen. Het aantal thuiszitters is ten opzichte van de laatste jaren ongeveer gelijk gebleven.

De gegevens laten een beeld zien dat een stuk positiever is dan een aantal jaar geleden. Hierbij dient benadrukt te worden dat dit jaar gegevens zijn verzameld van bijna alle samenwerkingsverbanden. Vorig jaar ontbraken gegevens van meerdere samenwerkingsverbanden. Dit betekent dat de ontwikkeling sinds vorig jaar waarschijnlijk positiever is dan uit de gegevens blijkt.

De samenwerkingsverbanden zijn doordrongen van de onwenselijkheid van plaatsingslijsten en men is in toenemende mate geactiveerd om maatregelen te nemen om de lijsten terug te dringen. Vooral de nieuwe wetgeving heeft samenwerkingsverbanden genoodzaakt te werken aan een flexibele instroom van leerlingen in het sbo. Uit de gegevens van dit jaar blijkt dat er op 1 oktober minder leerlingen dan in vorige jaren op een plaatsingslijst staan. Het aantal samenwerkingsverbanden met leerlingen op een plaatsingslijst is daarentegen licht gestegen. Hierbij dient rekening gehouden te worden met het feit dat er dit jaar meer gegevens zijn verzameld. De inspectie zal tijdens de schoolbezoeken in het kader van periodiek kwaliteitsonderzoek aan de sbo-scholen tevens aandacht besteden aan de situatie rond plaatsingslijsten. Deze bezoeken vinden in de eerste helft van 2006 plaats. Daarnaast heeft de inspectie in 2005 pilots uitgevoerd met betrekking tot de zorgstructuur van de samenwerkingsverbanden. De uitkomsten hiervan zullen mogelijk worden gebruikt voor het toezicht op zorgstructuren, dat zal plaatsvinden vanaf begin 2007.

Bij het verzamelen van de gegevens voor dit onderzoek ontdekte de inspectie dat bij een deel van de samenwerkingsverbanden onduidelijkheid bestond rond de coördinatie en de verantwoordelijkheden rond de kengetallen. Deze onduidelijkheid had in een aantal gevallen te maken met de persoon (wie is de coördinator?), maar ook met de taken (hoort de coördinator dat te weten?) en de bereikbaarheid. Daarnaast zijn wijzigingen van adres, coördinator en/of fusies van samenwerkingsverbanden niet doorgegeven aan de inspectie en/of het CFI. Het feit dat dit een relatief groot deel van de samenwerkingsverbanden betrof – inschatting: tien procent – is een bevestiging van het belang van nader onderzoek door de inspectie naar de kwaliteit van de samenwerkingsverbanden.

Vorig jaar concludeerde de inspectie dat de maatregelen die samenwerkingsverbanden namen vooral maatregelen waren met een effect op de langere termijn. Het ging namelijk vaak om trajecten waarbij leraren van de

basisschool vaardigheden en attitudes verwerven waardoor zij beter leren omgaan met leerlingen die zich anders ontwikkelen. Dat zijn moeilijke processen, maar wel processen die van groot belang zijn om verwijzing naar het sbo te voorkomen. De afgenomen plaatsingslijsten dienen volgens de inspectie dan ook in dit licht gezien te worden. Omdat de genomen maatregelen nog steeds gelden, lijkt het waarschijnlijk dat deze nog meer effect zullen hebben in de toekomst. Daarnaast is dit jaar gebleken dat er situaties bestaan die het bestaan van plaatsingslijsten in stand houden. Zo werd duidelijk dat bij een aantal samenwerkingsverbanden leerlingen met een PCL-beschikking regelmatig langer dan drie maanden moeten wachten op plaatsing op een sbo-school. Door het zorgplatform dat de coördinatie uitvoerde voor deze samenwerkingsverbanden werd aangegeven dat er op een aantal sbo-scholen voldoende plaats is, maar dat de ouders hun kinderen niet op deze sbo-scholen willen plaatsen en liever wachten op een plaats op een andere sbo-school, die op dat moment geen plaats heeft. Het zorgplatform gaf hierbij aan dat de wachttijd hierdoor soms oploopt tot rond een jaar. Hieruit blijkt dat in deze situaties de vrijheid van ouders van de schoolkeuze van hun kind ten grondslag ligt aan de lange wachttijden. De inspectie zal met OCW overleggen over mogelijke vervolgcacties, in verband met het feit dat de leerlingen op deze manier niet het best passende onderwijs krijgen.

De maatregelen die de afgelopen jaren door de samenwerkingsverbanden genomen zijn, betreffen vooral maatregelen met effecten op de langere termijn. De afname van de plaatsingslijsten en wachttijden kan gezien worden als een effect van de genomen maatregelen.

LITERATUUR

Inspectie van het Onderwijs (2005), Wachtlijsten in het speciaal basisonderwijs, peildatum 1 oktober 2004. Rapportnr. 2005-4, Utrecht.

Ministerie van OCW (2005), Algemene informatie Weer Samen Naar School, <http://www.minocw.nl/wsns/algemeen.html>

Smeets, E.F.L. (2003), Op weg naar samenhang, De samenwerkingsverbanden 'Weer Samen Naar School', Nijmegen, ITS

BIJLAGE I

Tabellen

Verband tussen wachttijden en grootte van het samenwerkingsverband

Tabel 8 De wachttijden van leerlingen op de plaatsingslijsten van 1 oktober 2005 afgezet tegen de grootte van het samenwerkingsverband

	Klein SWV (< 5000 leerlingen) (n = 90)		Middelgroot SWV (5000-10000 leerlingen) (n = 84)		Groot SWV (> 10000 leerlingen) (n = 28)	
	Aantal leerlingen	Percentage leerlingen	Aantal leerlingen	Percentage leerlingen	Aantal leerlingen	Percentage leerlingen
Van voor 1 jan 2005	-	0	-	0	1	14
Periode tussen 1 jan en 1 april	-	0	-	0	-	0
Vanaf 1 april tot begin schooljaar	-	0	1	7	2	29
Sinds begin schooljaar 2005/2006	4	100	14	93	4	57

Verklaringen van coördinatoren van een swv met een plaatsingslijst voor plaatsingslijsten

Tabel 9a Verklaringen op het niveau van het samenwerkingsverband voor plaatsingslijsten

De plaatsingsproblematiek wordt (mede) veroorzaakt	Percentage coördinatoren dat het eens is met de verklaringen		
	2003	2004	2005
<i>doordat het SWV een maximum deelnamepercentage stelt</i>	18	1	8
<i>door toestroom van leerlingen van binnen het swv:</i>			
.. doordat de kwaliteit van de zorg op de basisscholen nog ontoereikend is	24	1	4
.. doordat er een grote instroom jonge risicoleerlingen is	6	2	13
.. door een plotselinge toename van het aantal leerlingen binnen het swv	10	1	4
.. doordat ouders hun kinderen aanmelden bij een sbo-school met een plaatsingslijst terwijl andere sbo-instellingen binnen het SWV wel plaats hebben	18	0	5

<i>door toestroom van leerlingen buiten het SWV</i>			
.. waarop het SWV geen greep heeft	28	4	32
.. door inkomend 'grensverkeer'	38	3	32
<i>doordat er meer leerlingen de sbo-scholen ingaan dan er uitgaan omdat:</i>			
.. er te weinig terugstroom plaatsvindt naar de basisscholen	28	4	29
.. de expertisecentra onvoldoende leerlingen kunnen opnemen	32	3	30
.. de toelatingseisen voor het VO (LWOO en voormalig SVO) te hoog zijn, waardoor leerlingen langer op een sbo-school blijven	6	1	9

Tabel 9b Verklaringen op het niveau van de sbo-scholen voor plaatsingslijsten

De plaatsingsproblematiek wordt (mede) veroorzaakt	Percentage coördinatoren dat het eens is met de verklaringen		
	2003	2004	2005
..door huisvestingsproblemen (lokalentekort)	24	3	30
..door lerarentekort	13	1	11
..door te grote groepen (maximale groepsgrootte is bereikt)	51	4	61
..doordat de sbo-school leerlingen alleen aan het begin van het schooljaar toelaat	21	nvt	nvt